

ELŻBIETA SZEFLER

**PROBLEMATYKA CZASOPISMIENICTWA DLA DZIECI W PRACACH
MAGISTERSKICH I PODYPLOMOWYCH STUDENTÓW WSP W BYDGOSZCZY
W LATACH 1976–1990**

Naukowcy polscy, prowadząc badania nad czasopiśmiennictwem dla dzieci, włączają doń swych studentów. W wielu ośrodkach badawczych w kraju powstają prace dyplomowe, magisterskie i podyplomowe dotyczące różnorodnej problematyki czasopism dla dzieci. Opracowywane są one z punktu widzenia: dziennikarza, językoznawcy, pedagoga, psychologa, historyka.

Również w ośrodku bydgoskim – Wyższej Szkole Pedagogicznej – od wielu lat prowadzone są seminaria magisterskie, w ramach których powstają prace związane tematycznie z czasopismami dla dzieci. Prace takie powstawały m.in. w latach 1977–1979 na Wydziale Humanistycznym tutejszej uczelni¹. Jak podaje autorka opracowania dotyczącego charakterystyki owych prac – D. Gurzyńska – „Prace dotyczące kształtowania zainteresowań czytelniczych przez czasopisma dziecięce i młodzieżowe, jak > Płomyczek <, > Filipinka < opierają się na analizie zawartości treści tych czasopism, zawierając jednocześnie charakterystykę tych czasopism oraz zarys rozwoju czasopiśmiennictwa dla dzieci i młodzieży. Praca Janiny Kruk *Czytelnictwo gazet i czasopism przez uczniów klas V–VIII szkoły podstawowej* opiera się głównie na przeprowadzonych badaniach ankietowych w wybranych szkołach, systematycznej rocznej obserwacji, analizie kart czytelnika i odwiedzin.”²

W opracowaniu tym podany zostaje jednocześnie spis autorski i tematyczny prac czasopiśmienniczych powstałych na Wydziale Humanistycznym:

1. Kruk J.: *Czytelnictwo gazet i czasopism przez uczniów klas V–VIII szkoły podstawowej* (1977)
2. Kwaśnicka H.M.: *Koncepcje kształtowania zainteresowań czytelniczych dziewcząt przez redakcję czasopisma „Filipinka”. Analiza zawartości treści za lata 1965–1975* (1977)
3. Małkowska A.: *Koncepcja kształtowania zainteresowań czytelniczych w czasopiśmie „Płomyczek” 1965–1975* (1977)³.

Prace te zostały napisane i obronione przez studentki bibliotekoznawstwa.

Prace dotyczące czasopism dla dzieci i młodzieży powstawały także i powstają w dalszym ciągu na Wydziale Pedagogicznym tej uczelni. Pod kierunkiem naukowym prof. Janusza Rulki ukończona została w 1985 roku moja praca doktorska pt. *Współczesne polskie i radzieckie czasopisma dla dzieci – studium porównawcze* (obrona odbyła się 19.06.85 na Uniwersytecie Gdańskim). Pod opieką naukową tego samego promotora, studentka nau czania początkowego – Grażyna Białołpiotrowicz – napisała w 1976 roku pracę magisterską

pt. *Ocena przez dzieci ilustracji do opowiadań zamieszczonych w tygodniku „Świerszczyk”*. Rozważania tej autorki miały na celu odpowiedź na pytanie „Czy ilustracje do opowiadań w „Świerszczyku” pod względem zilustrowanego momentu tekstu spełniają oczekiwania dzieci?” Badania zostały przeprowadzone wśród bydgoskich drugoklasistów przy zastosowaniu metody analizy zawartości rocznika „Świerszczyka” oraz metody analizy wytworów (prace plastyczne dzieci). Okazało się, że oczekiwania dzieci nie były w pełni realizowane przez ilustratorów.

Prof. J. Rulka kierował równolegle pracą magisterską Bożeny Morkowskiej pt. *Postawy moralne upowszechniane przez czasopisma dziecięce „Świerszczyk” i „Płomyczek”*. Celem tej pracy było uzyskanie odpowiedzi na problemy badawcze:

- Jakie wartości moralne są wspólne, a jakie odrębne dla „Świerszczyka” i „Płomyczka”?
- Jakie postawy moralne upowszechnia każde z tych czasopism?

Prof. J. Rulka był w 1976 r. promotorem jeszcze trzech prac magisterskich związanych z czasopismami dla dzieci i młodzieży:

1. Pluszczyk Barbara: *Studenckie problemy socjalno-bytowe i kulturalne w publikacjach ITD*
2. Świerska Elżbieta: *Obraz nauczycieli akademickich w publikacjach ITD*
3. Wałęcka Elżbieta: *Recepcja „Świata Młodych” przez młodzież klas V–VIII*.

Bardzo interesujące były badania E. Wałęckiej, która określiła zasięg czytelnictwa „Świata Młodych”, dokonała analizy opinii czytelników na temat tej gazety harcerskiej. Poszukiwała też odpowiedzi na pytanie, czy i w jakim stopniu czytelnictwo „Świata Młodych” wpływa na niektóre aspekty aktywności społecznej dzieci (udział w akcjach i konkursach inicjowanych przez redakcję, korespondencja z redakcją, wykorzystywanie materiałów, gier i zabaw podawanych w gazecie). Opinie czytelników gazety świadczą o właściwym kierunku pracy wytyczonym przez redakcję. Czytelnicy znajdowali poszukiwane wiadomości z różnych dziedzin życia i żywo reagowali na treści zawarte w gazecie harcerskiej.

W 1989 r. zakończyło działalność kolejne „prasoznawcze” seminarium magisterskie profesora Rulki. Pod jego kierunkiem 11 studentek napisało prace dotyczące czasopism dla dzieci i młodzieży, a także gazet i czasopism dla dorosłych czytanych przez dzieci i młodzież oraz wykorzystywanych w szkole. Można wyróżnić kilka tematycznych grup tych opracowań: monografie, wychowawcze znaczenie czasopism, czytelnictwo i recepcja prasy, wykorzystanie czasopism dla dzieci w pracy dydaktyczno-wychowawczej.

Oto autorzy prac magisterskich i tytuły ich opracowań:

1. Dzikowska Bożena: *Wykorzystanie czasopisma dziecięcego „Świerszczyk” w procesie dydaktyczno-wychowawczym w kl. II szkoły wiejskiej*
2. Jaremba Hanna: *Czytelnictwo prasy wśród uczniów klas V–VIII na przykładzie gminy Bukowiec*
3. Kuroczko Maria: *Czasopismo dziecięce „Płomyczek” w latach 1962–1980*
4. Megger Danuta: *Recepcja „Płomyczka” przez uczniów klas III*
5. Orczyk Tamara: *Monografia gazety „Świat Młodych”*

6. Popielarz Ewa: *Wzory osobowe upowszechniane przez „Misia” i „Świerszczyk”*
7. Reysowska Violetta: *Koleżeństwo i przyjaźń w czasopismach dla dzieci i młodzieży*
8. Sobczak Maria: *Czasopismo dziecięce „Płomyczek” w latach 1932–1936*
9. Wąchała Bożena: *Monografia czasopisma „Jestem”*
10. Wełnicka Lidia: *System wartości propagowany przez czasopismo „Świerszczyk” i „Płomyczek”*
11. Węgielewska Danuta: *Wychowawcza rola prasy dziecięcej na przykładzie „Misia” i „Świerszczyka”*.

Inni pracownicy Wydziału Pedagogicznego WSP w Bydgoszczy prowadzący seminaRIA magisterskie na nauczaniu początkowym podjęli także problematykę czasopiśmiennictwa dla dzieci i młodzieży. Seminarzystki dr Haliny Smolińskiej-Rębas zajęły się zagadnieniem aktywizującej roli czasopism dla dzieci. W tym zakresie prowadzono badania w dwóch pracach magisterskich:

1. Szlągowska Anna: *Rola czasopisma dziecięcego w pobudzaniu aktywności twórczej* (1988)
2. Kwiatkowska Renata: *Wykorzystanie literatury i czasopism dziecięcych w realizacji treści środowiska społeczno-przyrodniczego w kl. I* (1989).

Doktor Krystyna Lenartowska była promotorem obronionych w 1989 roku ośmiu prac magisterskich dotyczących: wykorzystania czasopism „Świerszczyk” i „Płomyczek” w pracy dydaktyczno-wychowawczej klas niższych, opinii dzieci o wybranych elementach zawartości czasopism dla nich przeznaczonych. Prezentuję listę absolwentek seminarium dr Lenartowskiej i tematy ich prac:

1. Gromacka Alina: *Znaczenie rozrywek umysłowych dla rozwoju intelektualnego dzieci młodszych*
2. Jankowska Violetta: *Wpływ form pracy ze „Świerszczykiem” na rozwój zainteresowań czasopismem uczniów kl. III*
3. Moys-Kobza Iwona: *Stosunek uczniów klasy II do działań zamieszczonych w „Świerszczyku”*
4. Nowacka Katarzyna: *Wykorzystanie tekstów prozatorskich „Płomyczka” do kształtowania umiejętności pisemnego wypowiedziania się uczniów kl. III*
5. Szerłaż Urszula: *Stosunek uczniów kl. I i II w środowisku miejskim i wiejskim do ilustracji zamieszczonych w „Świerszczyku”*
6. Szymerska Hanna: *Stosunek uczniów klas II do opowiadań drukowanych w „Świerszczyku”*
7. Zawacka Alina: *Stosunek uczniów klas początkowych do utworów publicystycznych zamieszczonych w czasopismach dla dzieci*
8. Zych Barbara: *Wykorzystanie tekstów prozatorskich „Świerszczyka” na lekcjach języka polskiego do stymulowania umiejętności czytania uczniów kl. II.*

Magistrantki dra Mieczysława Pączkowskiego zajęły się dwoma zagadnieniami:

- Czynniki wpływające na poczytność wybranych form przekazu literackiego zawartych w czasopismach dla dzieci

– Formy pracy z czasopismami dla dzieci w różnych środowiskach szkolnych.

Jego siedem absolwentek (z 1989 r.) nauczania początkowego przedmiotem badań także uczyniło „Świerszczyk” i „Płomyczek” – czasopisma tradycyjnie wykorzystywane na lekcjach w klasach niższych.

Oto lista magistrantek dra Pączkowskiego:

1. Frąckowiak Aleksandra: *Formy pracy z czasopismem dziecięcym stosowane w kl. I–III w środowisku wiejskim*
2. Graf Aleksandra: *Czynniki wpływające na poczytność baśni drukowanych w „Płomyczku” wśród uczniów klas III*
3. Jacek Jadwiga: *Czynniki wpływające na poczytność baśni drukowanych w „Świerszczyku” wśród uczniów klas I szkół wiejskich*
4. Konieczna Małgorzata: *Czynniki wpływające na poczytność baśni drukowanych w „Świerszczyku” wśród uczniów kl. II*
5. Kozłowska Jolanta: *Formy pracy z czasopismem dziecięcym w klasie II i III w środowisku małomiasteczkowym*
6. Krysińska Beata: *Czynniki wpływające na poczytność opowiadań drukowanych w „Płomyczku” wśród uczniów klas III*
7. Wągiel Małgorzata: *Formy pracy ze „Świerszczykiem” w klasach I–II na przykładzie środowiska wiejskiego i małomiasteczkowego.*

Pod moim kierunkiem pracowały ostatnio dwie grupy seminaryjne, których prace magisterskie związane były z czasopismami dla dzieci. Pierwsza grupa przystąpiła do egzaminów magisterskich w czerwcu 1990 r., druga – zamierza zakończyć swe opracowania w roku kolejnym. Pierwsza grupa generalnie zajmowała się wykorzystaniem czasopism dla dzieci w młodszym wieku szkolnym w czasie wolnym. W ten sposób został poszerzony nie tylko zakres czasopism poddanych analizom (w stosunku do prac powstałych wcześniej), ale także podjęta została próba znalezienia odpowiedzi na pytania: Czy i ewentualnie które z czasopism dla dzieci powinny być czasopismami szkolnymi, a które pozaszkolnymi? Które z nich jaką rolę pełni obecnie? Studentki tej grupy, które pomyślnie zdały w czerwcu egzamin magisterski, to:

1. Gardevārņ Małgorzata: *Wpływ czasopism dla dzieci na sposoby spędzania czasu wolnego przez trzecioklasistów*
2. Nowak Jolanta: *Rola specjalistycznego czasopisma dla dzieci „ABC Techniki” w kształceniu uczniów klas młodszych*
3. Pater Iwona: *Zróżnicowanie pozaszkolnych kontaktów z czasopismami dla dzieci uczniów klas trzecich*
4. Piotrowska Barbara: *„Płomyczek” jako organizator czasu wolnego uczniów klas niższych*
5. Rychert Małgorzata: *„Świerszczyk” jako organizator czasu wolnego drugoklasistów*
6. Zielińska Lilianna: *Sposoby wykorzystania działań publicystycznych „Świerszczyka” na lekcjach języka polskiego w klasach niższych*

7. Zynda Wiesława: *Czynniki wpływające na formy domowych kontaktów drugoklasistów z czasopismami dla dzieci.*

Drugi zespół studentek zajął się najnowszymi „trojczkami” czasopiśmienniczymi dla dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym: „Ja”, „Ty”, „My”. Ponieważ czasopisma funkcjonują dopiero od dwóch lat (od połowy 1988 r.), zadanie magistrantek polega na próbie dokonania oceny proponowanych przez redakcje koncepcji czasopism, prezentacji ocen dokonanych przez dzieci oraz sprawdzenia, czy liczne ćwiczenia mające na celu aktywizację dzieci są faktycznie dostosowane do możliwości intelektualnych poszczególnych grup wiekowych dzieci oraz jakie emocje w nich wzbudzają. Studentki podjęły następujące tematy:

1. Bicka Stanisława: *Odbiór treści przyrodniczych czasopisma „Ty” przez dzieci sześciolatek*
2. Fotin Iwona: *Rola czasopisma „My” w literackim rozwoju dzieci młodszych*
3. Gniot Dorota: *Rozumienie ilustracji czasopisma „My” przez uczniów klas niższych*
4. Grabowska Hanna: *Studium porównawcze czasopism dla dzieci sześciolatek – „Misia” oraz „Ty”*
5. Kowalska Alina: *Umiejętności dzieci sześciolatek w rozwiązywaniu rozrywek umysłowych zawartych w czasopiśmie „Ty”*
6. Lewandowska Małgorzata: *Odbiór utworów beletrystycznych zawartych w czasopiśmie „My” przez uczniów klasy III*
7. Olecka-Mazur Elżbieta: *Czasopismo „My” w ocenie uczniów klas niższych*
8. Pawłowska Małgorzata: *Odbiór treści matematycznych czasopisma „Ty” przez dzieci sześciolatek*
9. Słomska Barbara: *Wartości dydaktyczno-wychowawcze czasopisma dla dzieci 7–10-letnich „My”*
10. Szul Jolanta: *Rozumienie ilustracji czasopisma „Ty” przez dzieci sześciolatek.*

Pod moim kierunkiem powstały też w latach 1989–90 dwie prace podyplomowe opracowane w ramach Podyplomowego Studium Nauczania Początkowego. Mgr Elżbieta Kaszyńska opracowała temat: *Wizerunek ojca w opowiadaniach czasopisma „Świerszczyk”*. Słuchaczka, poprzez analizę zawartości dwóch roczników „Świerszczyka”, nie tylko zaprezentowała postać ojca jako elementu struktury rodziny lansowanej przez „Świerszczyk” w zamieszczanych opowiadaniach, ale także porównała prezentowaną przez redakcję postać na przestrzeni 10 lat. W opracowaniu ukazana została sylwetka ojca jako wiodącego bohatera literackiego. Autorka przedstawiła obraz negatywny i pozytywny tej postaci oraz oceniła rolę ojca w rodzinie w świetle publikowanych opowiadań. Wskazała też możliwości wykorzystania opowiadań z wiodącą rolą ojca jako materiału do:

- kształcenia literackiego,
- realizacji celów wychowania w rodzinie w klasach niższych,
- kontaktów nauczyciela z rodzicami uczniów w ramach tzw. pedagogizacji, a pośrednio do organizowania dzieciom czasu wolnego wspólnie z rodzicami.

Opracowanie to jest moim zdaniem bardzo wartościowe i zasługuje na uwagę ze względu na:

- nowość podejmowanego zagadnienia,
- syntetyczne, wieloaspektowe rozpatrzenie podjętego problemu,
- nowatorstwo oraz oryginalność przejawiające się w sugestii „uczenia” rodziców poprzez czasopisma dla dzieci.

Druga praca podyplomowa napisana przez mgr Ewę Popielarz, nosi tytuł: *Bohater dziecięcy prezentowany na łamach „Świerszczyka”*. Autorka dokonała analizy zawartości „Świerszczyka” – rocznik 1989 – pod kątem występowania opowiadań z pierwszoplanowym bohaterem dziecięcym. Wykazała, jaki jest ten bohater, jakie posiada cechy oraz jakie problemy przeżywa. Następnie przedstawiła sposoby wykorzystania analizowanych opowiadań w realizacji programowych celów dydaktycznych i wychowawczych na lekcjach języka polskiego.

Podsumowując rozważania dotyczące opracowań związanych z czasopismami dla dzieci, a nie będącymi publikacjami, pragnę wysunąć następujące wnioski i postulaty:

1. Należy tworzyć systematyczne opracowania dotyczące przeglądu prac dyplomowych z zakresu czasopiśmiennictwa dla dzieci i młodzieży, powstających w różnych ośrodkach naukowych kraju.
2. Opracowania te stanowią po części dorobek twórczy kierowników naukowych owych prac, co pozwala zainteresowanym tematyką na
 - a) nawiązanie i prowadzenie kontaktów naukowych,
 - b) współpracę w określonych, wąskich zakresach badawczych,
 - c) orientację w kierunkach poszukiwań badawczych poszczególnych promotorów.
3. Przeglądy tego rodzaju opracowań są niezbędne dla:
 - a) orientacji w pracach różnych ośrodków krajowych w określonych kierunkach i zakresach badawczych,
 - b) uniknięcia powielania zakresów badawczych; dotyczy to zwłaszcza badań w obrębie jednej placówki naukowej,
 - c) poszukiwań nowych zakresów i kierunków badawczych,
 - d) tworzenia i precyzowania oraz uściślenia programów badawczych dotyczących czasopism dla dzieci,
 - e) usprawniania pracy seminariów magisterskich.
4. Powinniśmy włączać wyżej wymienione opracowania w programy badań nad czasopismami dla dzieci.
5. Prace studenckie lub ich fragmenty należy włączyć do zwartych publikacji zbiorowych związanych z czasopismami dla dzieci i młodzieży.
6. Najwartościowsze wnioski zamieszczone w pracach powinny stać się wytyczną do dalszych badań.
7. Autorzy wyróżniających się prac powinni zostać współorganizatorami i czynnymi uczestnikami coraz liczniej organizowanych w kraju spotkań i konferencji poświęconych czasopismom dla dzieci.

8. Rozszerzenie kierunków i zakresów badań nad czasopismami dla dzieci powinno uwzględniać nie tylko tematykę i problemy, ale również:

- dobór tytułów czasopism (bardziej różnorodnych),
- dobór zróżnicowanych środowisk,
- prowadzenie badań porównawczych w znacznie szerszym zakresie niż dotychczas (np. czasopisma – gazety, różne tytuły czasopism, czasopisma polskie – czasopisma obce i inne).

Uwzględnienie tych wytycznych pozwoli na przyspieszenie postępu prac badawczych w tym zakresie.

PRZYPISY

¹D. Gurzyńska: Problematyka czasopiśmiennictwa w pracach magisterskich studentów bibliotekoznawstwa WSP w Bydgoszczy w latach 1977–1979. W: Studia Bibliologiczne. Zeszyt 2 i 3. Zeszyty Naukowe WSP w Bydgoszczy, Bydgoszcz 1982, s. 5–21

²Op.cit., s. 9

³Ibidem, s. 13–17

PROBLEMATIK DES ZEITSCHRIFTUMS FÜR KINDER IN MAGISTER – UND NACHDIPLOMARBEITEN DER WSP – STUDENTEN IN BYDGOSZCZ IN JAHREN 1976–1990

Zusammenfassung

Der Artikel mach mit Richtungen und Bereichen der Untersuchungen über Zeitschriften für Kinder sowie Leserzahlen in Grundschulen bekannt.

